

ВЕЛИКО СРЕДИШТЕ – ЗАБЕЛЕЖЕНО У ВИКИПЕДИЈИ

Некада је Банат био веома мочваран, а када је исушен, постао је једно од најплоднијих земљишта у Европи. Као и суседна Бачка, Банат је, осим нешто на истоку, раван, али без шума и руда. Становништво се бави у огромној већини ратарством, те се производе све врсте жита, нарочито пшеница и кукуруз. Знатна је и култура дувана и шећерне репе. Виноградарство, као добро позната делатност, је развијено код Вршца и Беле Цркве. Сточарство је такође врло важно, али не у оној мери као пре, када је било главно занимање становништва. Трговина је знатна, нарочито са житом и стоком. Индустрија је лепо развијена у градовима. Знатна је млинска, а и остала индустрија, као циглане, шећерна, пиварска, камена, кожна, дрвна, текстилна, керамичка и друге.

По Сенткларају, средњевековни назив овог места према путу за Гудурицу био је Сердахел (Zerdahel). Први историјски помен је из 1355. године, када се јавља као суседна општина места - Csorto, Bajla и Golucz. По судском акту из 1362. године Антоније сердахелски ковач се пред крашовским поджупаном Лоренцом, "поравнао" са ћурчијом Јованом Енгом. Антоније је иначе суграђанину Енгу запалио кућу. Крашовске власти су 1411. године имале посла са Среваном Химфијем из места Бачштевиш, који је забранио мештанима Сердахелја да на било који начин присвајају земљу у његовом селу. Напокон, 1425. године становник Сердахелја - Имре, син Јована, постао је поджупан Крашовске жупаније.^[1]

Назив места: 1427. године. је Средиште (Stredolcz) у крашовској жупанији посед Јована пл. Јанка.

После Мохачке битке мађарско становништво се исељава преко Мориша, а долазе Срби. Од мађарског Сердахелја, постаје српско Средиште.^[1]

1597. године Средиште (Ztrediste) је у поседу Јована Јошика. Године 1713. било је у Средишту 56 кућа, 1716. додељено је Средиште вршачком диштрикту. У години 1717. имало је 72 куће. У то време доселили су се и Срби из околних села, Великог Жама, Гудурице и др. у Велико Средиште. Аустријски царски ревизор Ерлер је 1774. године констатовао да место "Средиште" припада Вршачком округу и диштрикту. Становништво је било измешано, српско и влашко.^[2]

Око 1738. године доселили су се у Велико Средиште Румуни из Тишманије у Малој Влашкој. Подигнута је од камена црква 1743. године, која је 1751. године обновљена.

Године 1749. било је већ 140 кућа, а 3 пароха 1751. било је 143 куће. Око 1824. године доселило се неколико немачких породица.

Имало је 1826. године 1789 становника. Од којих је било православних 1561, католика 226, реформата 1, јевреја 1.

Голуб Лазаревић 1832. године откупио је ово место од царске коморе. У то време имао је великосредиштански атар 22 целе сесије и 148 половина и 49 четвритина. Помињу се 1843. године као претплатници једне српске књиге: Василије "от Лазаревић" "земљедржац Средишки и госпођа Марија "от Лазаревић" (рођ. Стратимировић).

Године 1836. подигнута је нова православна црква.

Властелин Голуб Лазаревић 1838. године подигао је стари кастел и населио је овде католичке вере Чехе и Бугаре, око 30 на броју.

У првој половини 19. века живели су Румуни подељени на две стране: од жамског друма према западу Царани, а према истоку Шубуљани.

Од 1844. године имају католици своју богомољу, посвећену Св. Тројици, и веруисповедну школу.

По Шематизму православног клира у Угарској из 1846. године, Велико Средиште је село са 1052 становника. Налази се парохија у Вршачком протопрезвирату, Вршачке епархије. Православно парохијско звање је основано и најстарије црквене матице су оне рођених и крштених из 1768. године. Ту је православно храм посвећен Св. Арханђелима, при којем служи три свештеника. Парох поп Константин Петровић је и катихета школе, администратор поп Сава Марковић и ђакон Живан Костић. У српској народној школи 1846/1847. године, чији је директор Стефан Марковић трговац, предаје учитељ Михаел Божешко, има 25 ђака.^[3]

Године 1848. бројало је 2012 становника, од којих је било православних 1438, католика 525, евангелика 5, реформата 39, Јевреја 5.

Године 1854. било је 1798 становника а општински атар био је 7262 ланаца; бивши алодални посед износио је 1584 ланаца.

Велико Средиште имало је напредно виноградарство, а већ 1832. године било је 735 ланаца (ланац износи 56 ари) посађено виновом лозом, 1865. године било је 867 ланаца винограда, 1873.:1077 ланаца.

1882.:1505 ланаца. Али је трсна уш филоксерa брзо уништила ове винограде. Бројно кретање становништва у последњим деценијама деветанаестог века приказано по годинама је: 1889. било је 1983 становника, 1880.:1735, 1890.:1820, 1900.:2046, 1910.:2287 становника

Подигнута је 1866. године реформатска црква, а 1898. године римокатоличка црква. Године 1860. смањен је број православних свештеника, па је остао само један.

Године 1893. становало је овде 169 Рома. Отпочело је рад матричарско звање 1885. године.

У месту је 2. јула 1896. године прорадила железница и отворена железничка станица, а 1900. године уведен телефон.

Пописано је 1921. године 2022 становника, од којих је било Срба 1062, Чеха 447, Немаца 391, Мађара 384, Румуна 37, осталих 1.

Извор:

https://sr.wikipedia.org/srec/%D0%92%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%BE_%D0%A1%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%88%D1%82%D0%B5